

Marek DERWICH

Wstęp

W tomie II zgromadziliśmy teksty poświęcone genezie, przebiegowi i znaczeniu kasaty 1810 r. na Śląsku Pruskim oraz kasat na ziemiach polskich pod zaborem pruskim. Prace poświęcone źródłom ilustrującym te kasaty oraz losom dziedzictwa kulturowego ze zlikwidowanych klasztorów znajdują się w tomie III.

Różnorodność tematyki oraz zastosowanych metod badawczych sprawia, że prezentowane prace wnoszą istotny wkład w problematykę kasat na Śląsku i pod zaborem pruskim. Ciekawe porównanie kasat 1810 r. (w Prusach) i 1864 r. (na ziemiach zaboru rosyjskiego) dokonane przez o. Rolanda Prejsa znajduje się w tomie I.

W dziale poświęconym kasacie 1810 r. na Śląsku Pruskim zastanawia bardzo niewielkie wykorzystanie dwóch absolutnie podstawowych dla zagadnienia zasobów archiwalnych, tzn. Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu (głównie ks. Kazimierz Dola i ks. Henryk Gerlic) i Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie Dahlem, a także przechowywanych we wrocławskiej Bibliotece Uniwersyteckiej rękopiśmiennych *Acta Manualia* J. G. G. Büschinga. Szczególnie zaskakujący jest praktycznie brak wykorzystania pracy Büschinga (tylko Arkadiusz Wojtyła) oraz zbiorów archiwum w Dahlem (tylko Agnieszka Zabłocka-Kos).

Oczywiście, taki stan rzeczy ma swoje głębsze przyczyny. Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu należy do mało przyjaznych badaczom, a akta kasacyjne i pokasacyjne są niezainwentaryzowane i bardzo mało poznane (wielkie wyzwanie przed środowiskiem historyków wrocławskich). Zbiory Dahlem, zwłaszcza w części poświęconej Śląskowi, są nieuporządkowane i niezainwentaryzowane (wielkie wyzwanie przed badaczami historii XIX w.), a zapiski Büschinga mało czytelne.

Dlatego z prawdziwą radością mogę oznajmić, że w ramach projektu *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* (program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016) rozpoczęliśmy prace m.in. nad częściową edycją tych tzw. *Akt Büschinga*. Dzięki temu można było w tym tomie opublikować znajdującą się

w nich listę klasztorów i innych instytucji kościelnych przeznaczonych pierwotnie do kasaty, wraz z mającymi tego dokonać komisarzami specjalnymi (Urszula Bończuk-Dawidziuk, Anna Jezierska). Rozpoczęliśmy także kwerendy m.in. w zbiorach berlińskich – ich pierwsze rezultaty czytelnik znajdzie w kolejnych tomach półrocznika „Hereditas Monasteriorum”.

W tomie na szczególną uwagę zasługuje moim zdaniem świetna praca Agnieszki Zabłockiej-Kos, która odeszła od powszechnego w literaturze narzekania na kasaty klasztorów i wskazywania ich złych stron, starając się – z sukcesem – pokazać ich drugą stronę, stanowczo zbyt mało eksponowaną, mianowicie wykorzystane szanse i możliwości, jakie otworzyły one przed miastami. Dodajmy, że nie tylko przed nimi – jest to jednak temat na oddzielne rozważania.

Kolorowe ilustracje do artykułów oraz kompletna bibliografia z wszystkich czterech tomów znajdują się w tomie IV.